

SZEGEDI SZÉP SZÓ

József Attila és Szeged

József Attila verseiből:

Flóra

1.

HEXAMÉTEREK

Roskad a kásás hó, cseperészget a bádogeresz már,
elkeletült kupacokban a jég elalél, továbbúnik,
buggyan a lé, a csatorna felé fordul, csereg, árad.
Illan a könnyű derű, belereszket az égi magasság
s boldog vágy veti ingét pírrel a reggeli tájra.

Látod, mennyire félve-ocsúdva szeretlek, Flóra!
E csevegő szép olvadozásban a gyászt a szívemről
mint sebről a kötést, te leoldtad — újra bizsergek.
Szól örökös neved árja, törekény bájú verőfény,
és beleborzongok, látván, hogy nélkülöd élttem.

3.

MÁR KÉT MILLIÁRD

Már két milliárd ember kötözött ité,
hogy belőlem hű állatuk legyen.
De világuktól délre költözik
a szép jószág, s a szelíd érzelm.
Mindenségit tartani a fénybe,
mint orvos, ha néz az üvegedénybe,
már nem tudom, megadom magam kényre,
ha nem segítesz nekem, szerelem.

Úgy kellesz, mint a parasztnak a föld,
a csendes eső és a tiszta nap.
Úgy kellesz, mint a növénynek a zöld,
hogy levelei kiviruljanak.
Úgy kellesz, mint a dolgos tömegeknek,
kik daccal s tehetetlenül remegnek,
mert kínjukból jövőnk nem született meg
munka, szabadság, kenyér s jószavak.

Úgy kellesz nekem, Flóra, mint falun
villanyfény, kőház, iskolák, kutak;
mint gyermekeknek játék, oltalom,
munkásoknak emberi öntudat.

Mint minta, mint az erény a szegénybe,
s ez össze-vissza kússa szövevénybe,
társadalmunkba, elme kell nagy fénybe,
mely igazodni magára mutat.

Szocialisták

Le a kapitalizmussal! Hatalmat, húst a dolgozóknak!...
A tőke szennyében gázolunk, kedves fegyverünk
bökdi tomporunkat —
Böködj, böködj csak szüntelenül, kedves fegyverünk
hadd tudjuk meg újra és újra, hogy véletlenül,
tusa nélkül csatát nem nyerünk.

Nem sietünk, erősek vagyunk, rengeteg az elevenünk,
a halottunk,
tanácsot állunk a dombon, melyre pincéből,
bányából, kubikos-gödörből feljutottunk —
viszi az idő a ködöt, tisztán meglátni csúcsainkat.

Viszi a ködöt az idő s az időt mi hoztuk magunkkal,
hoztuk harcunkkal, tartalék nyomorunkkal,
a kenyérrel, mely megpenészedett, amíg a munkás
megszeghetette,
a kásával, mely megdohosodott, amíg a munkás
megfőzhetette,
a tejjel, amely megsavanyodott, amíg a munkás
kőcsövébe belecsobbant,
a csókkal, amelyből cafraság lett, amíg a munkás
fiatalába beleoldott,
a házzal, amelyből omladék lett, amíg a munkás
beleöltöztött,
a ruhával, amelyből rongy lett, amíg a munkás
beleöltöztött,
a szabadsággal, mely elnyomás lett, amíg a munkás
megszületett,
a borszíval, mely bagó lett, amíg a munkás
felnövekedett, —
a tőkével, mely munka lesz, míg megnő az inas
s kalapácsával odavág,
világ!
ahol a legfehérebben izzik a vas!...
Vers, erédj, légy osztályharcos! A tömeggel együtt
majd felszállsz!...

Te délre mégy, te nyugatra, én pedig északra, Elvtárs!

A József Attila- emlékünnepek sorrendje

A József Attila Emlékbizottság a december 1-től 7-ig
terjedő héten József Attila-emlékünnepeket rendez. Az
ünnepek sorrendjét a következőkben ismertetjük:
Ma, vasárnap délután: Kiszomboron József Attila-
emlékest. Kerpely Judit és Joó László, a Szegedi Nemzeti
Színház művészei szavalnak; előadást tart dr. Szabolcsi
Gábor. — December 1-én este: József Attila emlékelőadás
Makón. — December 3-án: déli 12 órakor Szegeden a
Pantheonban, a Dugonics téri egyetemi épület előtt és a
Brüsszeli körúton József Attila emléktáblájának megkoszo-
rúza. — December 4-én: a Szegedi Kenderfonógyárban
a munkásmozgalom veteránjainak és a KISZ-fiataljainak
találkozója. A költőről megemlékezik Nagygyörgy Mária,
az üzem igazgatója. — December 6-án: este 7 órakor Jó-
zsef Attila-emlékest a Központi Egyetem aulájában. Az
ünnepi előadást dr. Király István egyetemi tanár tartja.
A műsorban Gobbi Hilda Kossuth-díjas érdemes művész,
Ungvári László Kossuth-díjas, Komlósi Erzsébet, Joó László,
a Szegedi Nemzeti Színház művészei lépnek fel. — De-
cember 7-én: déli 12 órakor a Múzeum kupolacsarnokában
a József Attila-emlékkiállítás megnyitása. A kiállításon
József Attila életének dokumentumai, kéziratai, a korabeli
újság- és folyóiratpéldányok ismertetik meg a közönséggel
a nagy proletárköltő harcos életét.

Évforduló előtt állunk. Az emléke-
zés, a költő húsz évvel ez-
előtti korai halála még ma is
mindannyiunk szívébe mar-
kol, most is vádol. Vádolja a
Herthya-fasizmus egész társa-
dalmi rendszerét, irodalom-
politikáit, könyvkiadóit,
lapjait, mert József Attila
tragikus halála egy költésze-
te, eszméi s osztálya elleni
hajszá szomorú eredménye
volt.

A költő — Pócze Borbála
kisújszállási parasztleány és
József Aron szappanfőző
munkás fia — Budapesten a
Gát utcában született. A kül-
városban, ahol

»Romlott fényt hány a
[kocsmá szája,
Tócsát okádik ablaka;
Benn fúldokolva leng a
[lámpa,
Napszámos virraszt egy-
[mag.
Szundit a korcsmáros, szu-
[lszog

Ó nekivicsorit a falnak,
Búja lépcsőkön fölbuzog,
Sir. Elteti a forradalmat.«

Ezt az élményt, a külváros
komor képét ebből a Gát ut-
cai korai gyermekkorából hoz-
za magával József Attila.
Elete legelső versében, amit
föltehetően 1916-ban írt, a
külvárosi munkásgyerekek nai-
vitásával, de ugyanazt a kül-
várost, ugyanazt az elnyo-
mottságot, az elérhetetlen
kis örömei utáni sóvárgást
fejezi ki, amit sok más versé-
ben is elmond s amikkel a
proletariátus elesettségét, éle-
tének örömtelenségét meg-
döbbentő képekkel ábrázolja.

»De szeretnék gazdag lenni,
Egyszer libasültet ennem,
Jó ruhába járni, kelni
S öt forintért kuglert ven-
[ni.«

A későbbi József Attila-
költészetben hányszor föl-
bukkan az emberi élet sok
apró öröme utáni, most már
nem gyermeki naiivitással,
hanem az érett férfiesz ke-
serűségével megrajzolt só-
várgás.

»Láttam a boldogságot én.
Lágy volt, szőke és másfél
[máza.
Az udvar szigorú gyöpen
Imbolygott göndör mosoly-
[gása.

Ledől a puha, langy tö-
[csába,
Hunyorgott, rőffent még
[felém. —
Ma is látom, mily tétó-
[vázza
Babrált pihéi közt a fény.«

Az első verstől

hosszú
ut telt
el, míg a költő a művészi és
eszméi program önálló, a
társadalmi fejlődés fő irányá-
ba mutató megfogalmazását
megvalósíthatta. Különös sa-
játosság, hogy azokat a segí-
tő elemeket, amelyek a elhi-
vatottságára való rábrenedé-
hez, valamint ennek az elhi-
vatottságnak a megvalósítá-
sához szükséges művészi esz-
közök megszerzéséhez és
megteremtéséhez hozzásegi-
tették, Makón és Szegeden
találta meg. Makó volt az a
»Nagyvárada«, ahol a fiatal
költőt nemcsak megértéssel
fogadták, hanem ahol olyan
emberekkel találkozott, akik
a fiatal középiszkolási diák fo-
gékony lelkiállásával megis-
merítették az egész haladó vi-
lágot. Különös pezsgésű vá-
ros volt a század elején ez a
marosmenti nagy falu. Ju-
hász Gyula lett itt barátokat
magának, a magyar köztársá-
sági mozgalom egész kis ve-
zérkara élt itt. Érdekes vol-
na megkeresni ennek a vidé-
ki városok között szokatlan
szellemi életnek társadalmi
okait is, erre azonban most
nincs időnk, s csak azt álla-
píthatjuk meg, hogy Esper-
sit János, Könyves Kolonics
József, Diósszilágyi Sámuel,
Friedl Ármán, Tettamanti Bé-
la, Galamb Ödön és még so-
kan mások fogadták gondjuk-
ba az árva gyereket, akinek
apja »kitántorgott« Ameri-
kába s akinek anyja behalt

a gyötrelmekbe. A Gát utca,
Öcsöd, a forradalom, az el-
lenforradalom, a fővárosi éh-
ség, Jolánnak: Lucie-nak
Makai Ödönhöz fűződő s a fi-
atal fiú számára sok keserű-
séget is hozó szerelme már
mind főszereplőkként a fiatal
gimnazista lelkiállását.
Az élmények és benyomások
rengetegében a makói apai jó-
barátok tanácsai, türelmes és
lelkisítő kritikája, szeretettel-
teli gondoskodása segítettek
a költőnek rendet tenni. S az
ifjú József Attila írt. Nem le-
hetett beléfojtani a szót. A
könyvek, amik e barátok
könyvtáraiból szinte korlátla-
nul álltak rendelkezésére,
melyben beleivódott tudatába.
Ady, Tóth Árpád, Kosztolá-
nyi, Baudelaire hatásai ér-
ződnek ezeken a fiatalkori
verseken, amelyek azt mutat-
ják, hogy a költő hihetle-
nül rövid idő alatt, szinte
pár hónap alatt túlnőtt ver-
seiben a gyermekkor tematika-
ján. Makói korszakának
egyik legjelentősebb verse a
»Fiatal életet indulója«.

»Apáink mindig robotol-
[tak,
Hogy lenne enni kevés ke-
[nyerünk.«

kezdí a verset s világos ha-
tározottsággal ugyanezt a ke-
mény hangot folytatja a
versben, sőt fokozásra is van
ereje:

»De fölnőttünk már vala-
[hára,
Kik nem tudjuk mi az, vi-
[lgan élni,
Es mostan vashittel, jó bá-
[torsággal
Sorsunk akarjuk fölcse-
[rélni.«

Más versekben bő életse-
rűséggel jelenik meg a város,
a táj. A »Perc« tiszta, üde
képeiben a marosparti nagy
porondok, a forró, felhőtlen
ég nyár. »A jámbor tehen«,
a Megyeház és a Hajnal ut-
cák nyáresti porban kavargó
képeit idézi, ahol a »rokkant
kapukban« a »piros leány-
zók« várják az »egyetlenke

József Attila:

ARS POETICA

Költő vagyok — mit érdekelné
engem a költészet maga?
Nem volna szép, ha égre kelne
az éji folyó csillaga.

Az idő lassan elszivárog,
nem lógok a mesék tején,
hörpintek valódi világot,
habzó éggel a tetején.

Szép a forrás — fürödni abban!
A nyugalom, a remegés
egymást öleli s két a habban
kecsesen okos csevegés.

Más költők — mi gondom ezekkel?
Mocskolva magukat szeggyig,
koholt képekkel és szeszekkel
míméljen mámort mindegyik.

En túllepek e mai kocsmán,
az értelemig és tovább!
Szabad ésszel nem adom ocsmány
módon a szolga ostobát.

Ehess, ihass, ölelhess, alhass!
A mindenséggel mérd magad!
Sziszegve se szolgálok aljas,
nyomorító hatalmakat.

Nincs alkú — én hadd legyek boldog!
Másként akárcik meggyaláz
s megjelölnek pirosító foltok,
elissza nedveim a láz.

En nem fogom be pörös számat.
A tudásnak teszek panaszt.
Rám tekint, pártfogón e század:
rám gondol, szántván, a paraszt;

engem sejtít a munkás teste
két merev mozdulat között;
rám vár a mozi előtt este
suhanc, a rosszul öltözött.

S hol táborokba gyűlt bitango
verseim rendjét üldözik,
fölbúdulnak testvéri tankok
szertedübbögni rimeit.

En mondom: Még nem nagy az ember.
De képzeli, hát szertelen.
Kisérje két szülője szemmel:
a szellem és a szerelem!

tehenet«. A »Kukoricaföld«,
a »Szeged alatt« című vers,
az »Aranykalásztól« kezdetű
szonett más-más oldalról jele-
nít meg a makói, az alföldi
tájat, s ugyanazt az érzésvilá-
got, mely majd a »Holt vi-
dék« és a »Falu« soraiban
fog teljes konkrétsággal és
tudatossággal kibontakozni.

Az ugyanebben az időszak-
ban írt versek közül többen
éles, plasztikus festménysze-
rűen tömör vonásokkal raj-
zolják meg a dolgozó embert,
a paraszt, a munkás életét,
életük tragédiáját. Az »Éh-
ség«, a »Parasztanyóka«, az
»Aratás előtt«, az »Aratás-
ban« valószínűleg a kiszom-
bori kukoricacsöszködés em-
lékei. Az »Aratás előtt« utol-
só szakaszában olyan erő és
nyugtalan vibrál, mint a
»Favágó« rajzában. A »Gép
elkapta« kezdetű szonett és a
»Holttest az utcán« keserű,
kemény rajzában a költő
megindítóan mély rokon-
szenvének s a társadalom ri-
deg közönyének egyszerre
való megjelentetése teremt
a verset majdnem szétpattan-
tó belső feszültséget. Nincs
itt még szó tudatos forradal-
mi akaratról, de az érzület,
ami a verseket szülte, a té-
maválasztás, az akkori ma-
gyar költészetben már vala-
mi újat jelent. Olyan újat,
melyet az akkori magyar iro-
dalomban csak Juhász Gyula
tudott az idősebb költő
lelkesezésével, szeretetével
útnak indítani.

Szegeddel is

Juhász
Gyula
kötötte össze legelőször Jó-
zsef Attilát. Juhász Gyula-
ban a nagy mestert látta,
akitől nemcsak formát, stí-
lust, hanem emberséget is
tanulni lehet. S Juhász Gyula
valóban elődje és útnak
indítója József Attilának.
A Szépség koldúsa meg-
jelenése után a még gyerek-
számba menő költőt a sze-
gédi irodalmárok is szeretet-
tel fogadták maguk közé. Ez

az írógárda új, érdekes élme-
nyeket jelentett József Attila-
lának, új feladatokkal is
megismertette. A makói ba-
rátok polgári demokratizmu-
sa szinte inspirálta József
Attilát a kipróbált verselési,
szerkesztési és képalkotási
módok elsajátítására. A sze-
gédi barátok legnagyobb ré-
sze azonban a társadalmilag
aktív költészet híve, harcosa
volt. Sok egyéni verseskötet
mellett egy antológia is do-
kumentálja az utókor számá-
ra ennek a baráti körnek ar-
culatát. Aknai (Kormányos)
István, Anzelm Károly, Bo-
rus (Brauswetter) Béla, Haj-
du László, Homályos Fe-
renc, Keck József Gáspár,
Némédi Gyula, Rózsa Imre,
Szabadjai István, Szépkúti
(Schönbrunn) Miklós, Telcs
Máté László, Ungvári (Un-
gár) Elemér voltak ennek a
szűkebb írói csoportosulásnak
tagjai. Közülük Hajdu László,
Homályos Ferenc és Rózsa
Imre, a szegedi munkás-
mozgalom aktív harcosai,
mások különböző radikális
elméletek hívei, akik erős
formabontási törekvésekkel
szándékoztak a magyar iro-
dalom fejlődésére hatni. Ju-
hász Gyula mindannyiójuk-
nak bálványja volt, aki ifjú
József Attilát elvezette a
munkásmozgalomhoz.

A makói barátok

a szegedi költőtársak s a
munkásmozgalomban szer-
zett élmények József Attila
költői fejlődését döntően
meghatározzák. A Nem én
kiáltok című kötetben, me-
lyet még Szegeden adott ki,
későbbi költészetének, esz-
mei világának csirái már
megtalálhatók. »Az utca és a
föld fia vagyok!« dőbben rá
Szegeden arra, hogy hova
tartozik. Innen a »Külvárosi
éj«, az »Eszmélet«, a »Falu«,
a »Munkások«, a város pe-
remén-ig, költészetének csú-
saiig egyenes az út. Makó és
Szeged azonban nemcsak
költői és emberi hivatására
döbentek rá, hanem hozzá-
járulnak a József Attila-i
költői nyelv, versforma és
képalkotás megvalósulása-
hoz is. A makói barátok az
európai nagy irodalommal
kötik össze József Attila kö-
ltészetét már indulásában, a
paraszttársa, a környező fal-
vak parasztjai a népi nyelv
frissességével gazdagítják a
szegedi irodalmi viták, sze-
gédi íróiársak pedig fogé-
konyak teszik a »forradalmi-
ként jelentkező különböző
stílusáramlatok iránt, ame-
lyeket József Attila kipróbál,
elsajátít és amelyeknek hasz-
nálható jegeit beépíti költé-
szetébe.

A szegedi egyetem nem ér-
tette meg s nem becsülte meg
a falai között tanuló költőt.
A »Tiszta szívvel« című ver-
se miatt a Szegedi Újnemze-
dek gyalázkodó, undorító
hangú cikkben támadta meg,
ami után Horger Antal egye-
temi tanár a költő két évfolyam-
társának — Fehér Edé-
nek és H. Kovács Mihálynak
— társaságában közölte Józ-
sef Attilával: Ön középis-
kolai tanár ilyen felfogással
nem lehet, ilyenre nem lehet
oktatni a magyar ifjúságot.

Szeged után Bécs, Párizs a
munkásmozgalommal való
egész életre szóló és eltéphe-
tetlen kapcsolat következik.
József Attila életében. A bő-
ven termő évek a magyar
költészet új csúcsát terem-
tették meg, melyben gazda-
gon, az egész világ horizont-
jában nyerne ábrázolást a
munkásmozgály életének ke-
servei s a munkásosztály for-
radalmának nagyszerű távla-
tai. Örök dicsősége marad
az Alföld e két városának,
hogy ez a költészet innen in-
dult, ebben a költészetben
Szegednek és Makónak utcai,
emberei tájai, népi és iro-
dalmi hagyományai s forra-
dalmi múltjának emlékei is
benne vannak.

Szabolcsi Gábor